

دانشگاه پیام نور مرکز پرند

گروه جامعه شناسی

پایان نامه جهت اخذ درجه کارشناسی ارشد رشته جامعه شناسی

موضوع

بررسی دیدگاه فرزندان افراد طلاق گرفته بین سنین (۱۸-۱۰) ساله
نسبت به طلاق و تأثیر آن در زندگی آنان در شهر ابهر

استاد راهنما

دکتر ایرج ساعی ارسی

استاد مشاوره

حمید صنعت جو

پژوهشگر

اکرم الهیاری

تهران

۱۳۹۰

تشکر و قدردانی

بدینوسیله از والدین گرامی ام که سبب ساز تحصیلات من بوده اند سپاسگزاری می کنم. هم چنین از استاد راهنما جناب آقای دکتر ایرج ساعی ارسی و استاد مشاور جناب آقای حمید صنعت جو قدردانی و تشکر می نمایم.

در بررسیهای اجتماعی، انحلال قانونی و شرعی و عرفی ازدواج تحت شرایط و مقرراتی را طلاق می نامند. طلاق گونه ای گسیختگی خانوادگی است. گسیختگی و از هم پاشیدگی، به ویژه حالت خاص آن، طلاق با تصویب گروه اجتماعی، احتمالاً به اندازه خود نهاد خانواده و ازدواج در جوامع قدیم و جدید، ابتدایی و پیشرفته قدمت دارد (تقوی، ۱۳۸۱: ۱۷۰).

از عوامل اجتماعی طلاق می توان به توسعه شهرنشینی، صنعتی شدن، افزایش خانواده ی هسته ای، بیداری و اشتغال زنان، بحرانها و انقلاب های اجتماعی و بیکاری و فقر اقتصادی اشاره کرد. از عوامل فردی طلاق می توان سترونی و نداشتن اولاد ذکور، سن ازدواج، اعتیاد، نداشتن تفاهم، خیانت و عشق ظاهری را نام برد (همان: ۱۸۵).

زمانی که از آثار و پیامدهای طلاق سخنی به میان می آید معمولاً به عملکردهای سوء و آثار زیان بخش آن فکر می شود و سوگیری مخالفی نسبت به آن در اذهان و انظار ظاهر می گردد. طلاق در بیشتر موارد داروی تلخ و راه حلی اجتماعی برای برخی از بیماری ها و مسائل اجتماعی پذیرفته شده است. به هم خوردگی انسجام روان شناختی زن و مرد، از دست دادن استحکام شخصیت بزرگسالان، مواجهه با ناملایمات و مشکلات ناشی از جدایی و تربیت فرزندان، از نتایج طلاق نسبت به والدین هستند و نابسامانی شخصیت کودکان، کجروی، بزهکاری جوانان، خشونت، پرخاشگری از آثار طلاق روی کودکان است (شاپیرو باراش، ۱۹۵۴: ۱۵۰).

محرومیت فرزندان از سرپرستی مشترک پس از متلاشی شدن و انحلال خانواده او را از بسیاری از مواهب زندگی محروم کرده و از لحاظ روحی و روانی در بدترین حالات ممکن قرار می دهد (والچاک، ۱۳۶۶: ۲۳).

موقعیت فرزندان خانواده های متلاشی شده از هر دو والد تنها شده بدتر است. درست همین نکته است که مسئولیت عظیم اخلاقی- اجتماعی والدین به نقطه جدایی رسانده را مطرح می سازد. بنابراین جهت حفظ سلامت

روانی فرزندان طلاق ، ضرورت اقداماتی برای بهبود روابط فرزندان طلاق مطرح می گردد. از این رو لازم است که به چگونگی آن در جامعه تحقیق (ابهر) و به مشکلات آن اشاره شود.

این پژوهش در ۵ فصل تدوین شده است . فصل اول آن کلیات پژوهش است . در فصل دوم به واکاری ادبیات پژوهش می پردازیم . فصل سوم به روش شناسی پژوهش خواهد پرداخت . فصل چهارم به یافته های پژوهش اختصاص خواهد یافت . در فصل پنجم نتیجه گیری و پیشنهادات ارائه خواهد شد .

« فهرست مطالب »

<u>صفحه</u>	<u>عنوان</u>
	فصل اول : کلیات پژوهش
۱	۱.۱ مقدمه
۲	۱.۲ تعریف موضوع پژوهش
۳	۱.۳ بیان مسأله
۴	۱.۴ اهمیت و ضرورت انجام پژوهش
۵	۱.۵ اهداف کلی پژوهش
۵	۱.۶ اهداف جزئی پژوهش
۶	۱.۷ پرسش های پژوهش
۷	۱.۸ فرضیه ها
۸	۱.۹ روش پژوهش
۹	۱.۱۰ پیشینه ی پژوهش
۱۱	۱.۱۱ محدودیت های پژوهش
۱۲	۱.۱۲ تعریف واژه ها و اصطلاحات
	فصل دوم: واکاوی ادبیات پژوهش
۱۷	۲.۱ مقدمه

۱۸	۲.۲ واکاوی ادبیات پژوهش در جهان
۲۳	۲.۳ واکاوی ادبیات پژوهش در ایران
۲۶	۲.۴ مبانی نظری پژوهش
۳۵	۲.۵ چارچوب نظری پژوهش
۳۷	۲.۶ مدل پژوهش
۳۷	۲.۶.۱ مدل نظری (مفهومی)
۳۸	۲.۶.۲ مدل تحلیلی
	فصل سوم : روش شناسی پژوهش
۳۹	۳.۱ مقدمه
۴۰	۳.۲ جامعه ی آماری
۴۱	۳.۳ محاسبه ی حجم نمونه
۴۱	۳.۴ روش نمونه گیری
۴۲	۳.۵ ابزار اندازه گیری
۴۳	۳.۶ اعتبار ابزار اندازه گیری
۴۶	۳.۷ شیوه گرد آوری داده ها
۴۸	۳.۸ روش آماری (روش تجزیه وتحلیل داده ها)
۵۰	۳.۹ روش پژوهش

۵۱	۳.۱.۰ قلمرو پژوهش
۵۲	۳.۱.۱ افق زمانی پژوهش
	فصل چهارم : یافته های پژوهش
۵۵	۴.۱ مقدمه
۵۶	۴.۲ توصیف داده ها
۵۶	۴.۲.۱ توصیف متغیرهای جمعیت شناختی پژوهش
۸۴	۴.۲.۲ توصیف شاخص های معرف متغیر های پژوهش
۸۵	۴.۳ تحلیل داده ها
	فصل پنجم : تجزیه و تحلیل یافته های پژوهش
۹۰	۵.۱ مقدمه
۹۱	۵.۲ بحث در نتایج توصیف داده ها
۹۱	۵.۳ بحث در نتایج تحلیلی داده ها
۹۳	۵.۴ جمع بندی و نتیجه گیری
۹۵	۵.۵ پیشنهادات و راه کارها
۹۶	- فهرست منابع
۱۰۱	- پیوست ها
۱۰۱	۱- پرسشنامه

« فهرست جداول »

<u>صفحه</u>	<u>عنوان</u>
۳۵	جدول (۲-۱): فرضیه های مبتنی بر چارچوب نظری
۴۴	جدول (۳-۱): اعتبار درونی پرسش های پرسشنامه
۴۹	جدول (۳-۲): تشخیص آزمون آماری
۵۳	جدول (۳-۳): چارت گانت (مراحل زمان بندی اجرای پژوهش)
۵۶	جدول (۴-۱): توزیع پاسخ های پرسش (۱)
۵۷	جدول (۴-۲): توزیع پاسخ های پرسش (۲)
۵۸	جدول (۴-۳): توزیع پاسخ های پرسش (۳)
۵۹	جدول (۴-۴): توزیع پاسخ های پرسش (۴)
۶۰	جدول (۴-۵): توزیع پاسخ های پرسش (۵)
۶۱	جدول (۴-۶): توزیع پاسخ های پرسش (۶)
۶۲	جدول (۴-۷): توزیع پاسخ های پرسش (۷)
۶۳	جدول (۴-۸): توزیع پاسخ های پرسش (۸)
۶۴	جدول (۴-۹): توزیع پاسخ های پرسش (۹)
۶۵	جدول (۴-۱۰): توزیع پاسخ های پرسش (۱۰)

۶۶	جدول (۴-۱۱): توزیع پاسخ های پرسش (۱۱)
۶۷	جدول (۴-۱۲): توزیع پاسخ های پرسش (۱۲)
۶۸	جدول (۴-۱۳): توزیع پاسخ های پرسش (۱۳)
۶۹	جدول (۴-۱۴): توزیع پاسخ های پرسش (۱۴)
۷۰	جدول (۴-۱۵): توزیع پاسخ های پرسش (۱۵)
۷۱	جدول (۴-۱۶): توزیع پاسخ های پرسش (۱۶)
۷۲	جدول (۴-۱۷): توزیع پاسخ های پرسش (۱۷)
۷۳	جدول (۴-۱۸): توزیع پاسخ های پرسش (۱۸)
۷۴	جدول (۴-۱۹): توزیع پاسخ های پرسش (۱۹)
۷۵	جدول (۴-۲۰): توزیع پاسخ های پرسش (۲۰)
۷۶	جدول (۴-۲۱): توزیع پاسخ های پرسش (۲۱)
۷۷	جدول (۴-۲۲): توزیع پاسخ های پرسش (۲۲)
۷۸	جدول (۴-۲۳): توزیع پاسخ های پرسش (۲۳)
۷۹	جدول (۴-۲۴): توزیع پاسخ های پرسش (۲۴)
۸۰	جدول (۴-۲۵): توزیع پاسخ های پرسش (۲۵)
۸۱	جدول (۴-۲۶): توزیع پاسخ های پرسش (۲۶)
۸۲	جدول (۴-۲۷): توزیع پاسخ های پرسش (۲۷)

۸۳	جدول (۴-۲۸) : توزیع پاسخ های پرسش (۲۸)
۸۴	جدول (۴-۲۹) : توصیف شاخص های معرف متغیرهای پژوهش
۸۵	جدول (۴-۳۰) : آزمون فرضیه یک
۸۶	جدول (۴-۳۱) : آزمون فرضیه دو
۸۷	جدول (۴-۳۲) : آزمون فرضیه سه
۸۸	جدول (۴-۳۳) : آزمون فرضیه چهار
۸۷	جدول (۴-۳۴) : آزمون فرضیه پنج

« فهرست نمودارها »

صفحه

عنوان

۲۷

نمودار (۲-۱) : چگونگی تأثیر پذیری رفتار آدمی

۴۷

نمودار (۳-۱) : روش جمع آوری اطلاعات

« فهرست شکل ها »

صفحه

عنوان

۳۷

شکل (۲-۱) : (مدل نظری مفهومی)

۳۸

شکل (۲-۲) : مدل تحلیلی

فصل اول

کلیات پژوهش

۱.۱ مقدمه

تجربه مربوط به طلاق آن چنان پیچیده است که هیچ اظهار نظر قاطعی نمی توان درباره ی آثار طلاق در کودکان ابراز کرد . باین همه ، به رغم این عدم قطعیت ما می خواهیم با نشان دادن تأثیر طلاق بر فرزندان در جامعه ی آماری مورد نظر (شهر ابهر) همه آنانی که با مسأله طلاق سر و کار دارند ، در زمینه مسائلی از جمله سرپرستی ، برنامه ملاقات ، روابط پس از طلاق تصمیمات مهمی بگیرند .

تجربه جدایی مانند تجربه یک بحران است که تا حدّ زیادی می توان آن را در پرتو نظریه بحران کاپلان (۱۹۱۶) درک کرد. جدایی والدین وضعیتی است که با هر وضعیتی که کودک احتمالاً در گذشته تجربه کرده است، تفاوت دارد و ذخیره سازوکارهای دفاعی کودک ممکن است برای مقابله با این واقعه جدید کافی نباشد . طلاق تأثیر عمده در کودکان بر جای می گذارد ؛ حمایت از جانب والدین ممکن است نگذارد این فقدان ، تعادل کودک را بر هم زند . البته نمی تواند آن را کاملاً جبران کند اما بدیلی ایجاد می کند تا کودکان به نحوی متفاوت ، اما رضایت بخش رشد کنند. ولی تعداد اندکی از این فرزندان چنین کمکی را دریافت می کنند (اردکانی ، ۱۳۷۹ : ۷۹). احساسات و واکنش های فرزندان در برابر طلاق ، که در این پژوهش مطرح خواهد شد نمایان گر ضربه شدید این واقعه بر فرزندان است . این ها مواردی هستند که مایه های مشترک و در عین حال تنوع عظیم تجربه های مربوط به طلاق را روشن می کنند .

در این فصل ابتدا به تعریف موضوع ، بیان مسأله و اهمیت و ضرورت پژوهش ، هدف های کلی و هدف های فرعی پژوهش می پردازیم . سپس به پرسش های پژوهش ، روش و پیشینه پژوهش اشاره خواهیم کرد . سرانجام به محدودیت های پژوهش خواهیم پرداخت .

۱.۲ تعریف موضوع پژوهش

پژوهشی که پیش روی شماست یکی از غامض ترین پدیده های اجتماعی عصر ما را از دیدگاه کسانی که بیش از همه از آن لطمه می بینند، بررسی می کند: پدیده طلاق، راه حل رایج و قانونی عدم سازش زن و شوهر، فرو ریختن ساختمان خانواده، اختلال ارتباط پدر و مادر با فرزند (والچاک، ۱۳۶۶: ۲۱).

تکیه پژوهش بر آمار و گفتگو با فرزندان والدین متارکه می باشد. توجه اصلی به پیامدهای طلاق و اثرات روحی، عاطفی، اجتماعی، اقتصادی آن بر فرزند است. در کنار آن به دیدگاه این فرزندان در شهر ابهر اشاراتی دارد.

ما در این پژوهش به دنبال این مسأله هستیم که کودکانی که پدر و مادرشان از هم طلاق گرفته اند در مورد موقعیت خود چه حرفی برای گفتن دارند و قصد داریم این اطلاعات را به منظور یافتن ارتباط های معنی دار میان تجارب و پیامد هایی را که خود کودک ادراک کرده است، تحلیل کنیم.

۱.۳ بیان مسأله

طلاق در بررسی وضع موجود یکی از عناصر مختل کننده نهاد خانواده است . طلاق در یک جامعه سنتی بسیار کم است ، در مقابل در مناسبات اجتماعی جدید به شدت گسترش یافته و در سال های اخیر به یک مسأله اجتماعی تبدیل شده است . طلاق به هر دلیل درست یا نادرست پیامدهایی هم برای خود فرد و هم برای جامعه و هم برای فرزندان دارد . هر سال علاوه بر بزرگسالان ، کودکان بی شماری نیز با مسأله طلاق سرو کار پیدا می کنند . تأثیر طلاق بر فرزندان بسیار پیچیده و اسف بار است . دوپاره شدن خانواده در اغلب موارد اثرات روحی دراز مدتی را بر فرزندان می گذارد . بنابراین باید نظم نوینی در جامعه ایجاد شود تا فرزندان طلاق را به سوی یک زندگی سالم هدایت کند (والچاک ، ۱۳۶۶: ۲۱) .

شهرستان ابهر نیز در طی سال های بعد از انقلاب شاهد تحولات اجتماعی بسیاری بوده است که یکی از نتایج آن افزایش طلاق می باشد . با بررسی دیدگاه فرزندان طلاق می توان تصویری از این امر به دست آورد که تا چه حد رفتار فرزندان طلاق الگومند و منظم است ؟

بنابراین بررسی دیدگاه فرزندان افراد طلاق گرفته در مناسبات اجتماعی جدید می تواند پاسخی به این پرسش باشد : که تا چه حد در شهر ابهر به دیدگاه فرزندان طلاق توجه می شود ؟ و مشکلاتی که برای این قبیل از فرزندان روی می دهد تا چه اندازه تحت تأثیر طلاق شکل گرفته است ؟ به عبارت دیگر : طلاق باعث ایجاد چه مشکلاتی در بین فرزندان طلاق می شود ؟

۱.۴ اهمیت و ضرورت انجام پژوهش

ازدواج و تشکیل خانواده برای دستیابی به نیازهای عاطفی و امنیتی، همواره مورد تأیید بوده است. هم چنین توجه به کانون خانواده محیط سالم و سازنده، روابط گرم و میان فردی صمیمی ای که می توانند موجب رشد و پیشرفت فرزندان گردد (برنشتاین، ۱۳۸۰: ۴۹). شواهد قابل توجهی در دستند، دال بر این که نبود روابط گرم و حمایت گر در بین فرزندان و والدین می تواند پیامدهای جدی در برداشته باشد. افزایش روز افزون طلاق در دنیای کنونی و نارضایتی زن و شوهر از یکدیگر، تأثیرات سوء این جدایی بر فرزندان، نیاز به رسیدگی و رفع این مشکل را مطرح ساخته است (همان: ۶۵).

این پژوهش، تحقیقی کاربردی است که می توان با شناخت متغیرهای مؤثر بر مشکلات و دیدگاه این فرزندان از نتایج آن در برنامه ریزی و سیاست گذاری مسئولین شهر ابهر بویژه دادگاه ها و اداره کل فرهنگ و ارشاد اسلامی استفاده کرد. در این راستا می توان گفت بطور کلی اهمیت دیدگاه فرزندان طلاق تا بدان حدّ است که اگر توجه نشود، تعاملات و روابط میان فرزندان از تنظیم خارج می گردد و باعث گسترش هر چه بیشتر انفعال اجتماعی آنان (فرزندان طلاق) می شود.

۱.۵ هدف های کلی

مهم ترین هدف های این پژوهش چنین است :

۱. بررسی دیدگاه فرزندان طلاق (۱۸-۱۰ ساله) نسبت به طلاق .

۲. تأثیر طلاق برزندگی فرزندان طلاق در شهر ابهر .

۱.۶ هدف های فرعی

۱- بررسی تأثیر طلاق بر میزان اعتمادبه نفس فرزندان طلاق .

۲- بررسی تأثیر طلاق بر پابندی به ارزش های دینی فرزندان طلاق .

۳- بررسی تأثیر طلاق بر شبکه ارتباطات اجتماعی فرزندان طلاق .

۴- بررسی تأثیر طلاق بر میزان سر درگمی فرزندان طلاق نسبت به آینده .

۵- بررسی تأثیر طلاق بر میزان از خود بیگانگی فرزندان طلاق .

۱.۷ پرسش های پژوهش

پرسش هایی که در این پژوهش مطرح است عبارت است از :

- ۱- آیا بین طلاق والدین و اعتماد به نفس فرزندان طلاق رابطه وجود دارد ؟
- ۲- میزان پایبندی به ارزش های دینی در بین فرزندان طلاق تا چه اندازه است ؟
- ۳- آیا فرزندان طلاق از شبکه ارتباطات اجتماعی ضعیف تری نسبت به فرزندان دیگر برخوردارند ؟
- ۴- امید به آینده در بین فرزندان طلاق در شهر ابهر به چه میزان است ؟
- ۵- میزان از خود بیگانگی فرزندان طلاق تا چه اندازه است ؟ و این از خود بیگانگی تا چه اندازه تحت تأثیر طلاق شکل گرفته است ؟

۱.۸ فرضیه های پژوهش

- ۱- به نظر می رسد طلاق والدین باعث کاهش اعتماد به نفس فرزندان طلاق می شود .
- ۲- به نظر می رسد فرزندان طلاق در پایبندی به ارزش های دینی در سطح پایین تری قرار دارند .
- ۳- به نظر می رسد طلاق والدین باعث ضعف شبکه ارتباطات اجتماعی فرزندان طلاق با افراد دیگر می شود .
- ۴- به نظر می رسد طلاق والدین میزان سردرگمی نسبت به آینده را در بین فرزندان طلاق افزایش می دهد .
- ۵- به نظر می رسد طلاق والدین سبب افزایش از خود بیگانگی در بین فرزندان طلاق می شود .